

Urban Vovk*Nočem si kaliti vodnjaka, iz katerega pijem*

ORFEJEV SPEV. Antologija svetovne poezije v izboru slovenskih pesnikov
Nova revija, Ljubljana 1998.

Založba Nova revija z *Orfejevim spevom* udejanja edinstven (ne samo za slovenske razmere) založniški projekt, saj gre za povsem poljuben (od *Epa o Gilgamešu* do sodobnih pesniških vrhuncev) izbor desetih preferenčnih pesmi po sistemu en (tuj) avtor – ena pesem, ki ga je opravilo dvaintrideset najbolj znanih slovenskih pesnikov. Skupaj naj bi jih izbiralo okroglo štirideset, vendar je petina povabljenih sodelovanje odklonila, uvrstitev njihovih osebnih zadržkov oziroma principialnih pomislekov v knjižni obseg pa se konceptualno, kot kaže, bodisi ne ujema z uredniško zamislijo bodisi ne z željami nesodelujočih, zato mi tudi ne pritiče na tem mestu imenovati pesnikov, ki jih v tem izboru (kot izbiratelje namreč) pogrešam, čeprav bi bila po mojem mnenju tudi njihova (proti)stališča v tem kontekstu lahko zelo zanimiva.

Antologija obsega dvesto devetinosemdeset pesmi, nekaj manj od tristo dvajsetih, kolikor jih dobimo po enostavnem računu, saj je pri izbiranju nastalo podvajanje in je posamezna pesem, ki po mnenju več izbirateljev sodi v *Antologijo svetovne poezije*, celo še več: na lestvico najboljših desetih, natisnjena samo enkrat (prvič). Naj, v formalnem oziru, k temu dodam le še to, da je k vsakemu izboru dodana tudi obrazložitev, pri tem pa gre,

kot se pokaže, često tudi (ali skoraj izključno) za reflektiranje in razčiščevanje posameznikove lastne izbirateljske pozicije.

Če primerjalno pretresem vseh dvaintrideset komentarjev k izborom, od Minattijevega do Štegrovega, najdem vsaj tri pomembnejše vsebinske opredelitve, in nadalje izvajajoč, če sem še nekoliko bolj pavšalen, tudi razmeroma refleksijsko uglasenost večine sodelujočih pesnikov.

Kot prvo, sicer konceptualno, opredelitev s transparentnejšimi vsebinskimi poudarki štejem tisto, kar je Tomaž Šalamun v svojem zapisu imenoval *uredniška volja* in je radikalneje zapopadeno v najbrž splošnem (samo)vpraševanju "zakaj so izbrane pa prav te pesmi in ne druge". Njegovo stališče je nedvoumno: "Nočem si kaliti vodnjaka, iz katerega pijem." S pojasnjevanjem torej ne bo nič. Med odločnejšimi poskusi, kako s svojim deskriptivnim zapisom ostati čim bolj zunaj zavezujočih kategorij, v maniri pesniškega sentimenta in v znotrajpoetskem diskurzu, je treba omeniti še Daneta Zajca ("Če se bo bralcu ljubilo ugotavljati, zakaj sem izbral to in to pesem, naj to dela sam. Ne maram mu pomagati."), Kajetana Koviča s fragmentarno asociativno pisavo, z njegovo lastno "*antologijo*" delčkov pesmi, ki samodejno vstopajo v zavest, Borisa A. Novaka, ki je svoj izbor izrazil v pesniški obliki (*Mojim učiteljem*), Janka Ferka, Majo Vidmar in nekoliko bolj pojasnjevalno, a vseeno s privlačno zadržanostjo izpovedano opredelitev Petra Semoliča.

Drugi pomembnejši poudarek je zaznaven v pomisleku, da gre v primeru *Orfejev spev* pravzaprav za projekt antologije svetovne poezije, prevedene v slovenski jezik, in temu je precej prilagojen pričujoči izbor (razen nekaterih izjem, ko so izbiratelji tej priložnosti posvetili nove prevode). Janez Menart v sklepu svojega zapisa denimo opozarja na potrebo, "da bi se vsak pesniški prevajalec moral načrtno naučiti tudi kakšnega 'manjšega' ali celo 'ekstravagantnega' jezika". Že ob prvem prelistavanju antologije se namreč pokaže povsem na dlani očitek, da Slovenci z *Orfejevim spevom* sicer dobivamo v roke obsežno in ambiciozno zasnovano antologijo svetovne poezije, ki pa (tudi zaradi koncepta) občutno preferira literarno zupuščino velikih evropskih narodov in Amerike dvajsetega stoletja (*starejše* izjeme so le E. Dickinson, E. A. Poe in W. Whitman), sicer pa so nekoliko opazneje zastopani le v slovanskih jezikih pišoči pesniki in Li Taipo. Ker je zблиžanje s poetiko posameznega pesnika brez dvoma pogojeno tudi z

branjem njegove poezije v izvorniku oziroma celo s prevajanjem iz izvornika, ne preseneča, da je nekaj izbirateljev v svoj izbor desetih uvrstilo izključno (Zlobec) ali skoraj izključno (Menart, Bergles, Jesih) svoje lastne prevode. Kajetan Kovič k temu problemu zanimivo pripominja in dodaja: "Če izberem deset po svoji sodbi najuspešnejših prevodov, poeziji ne bom škodil, a bom moral zanemariti nekatere avtorje, ki po zaslugi slabih prevodov v našem prostoru niso zaživel. ... Priznam, da me je imelo, da bi v prevodih drugih prevajalcev kak meni nevšečen verz popravil, a sem skušnjavo hrabro premagal." Pri tem je, kot kaže, zmanjkalo hrabrosti Miklavžu Komelju, ki sicer verzov ni popravljajal, a je zato svoj razlagalni tekst izkoristil (tudi) za opombe k prevodom nekaterih drugih prevajalcev.

Tretja problemska opredelitev, ki se pokaže kot ključna, izhaja že iz same distinkcije med **najboljših** in **najljubših** deset, temu pa se pridružuje tudi problematizacija samega števila, ki je *po eni strani seveda mnogo premajhno, po drugi pa se zazdi število celo preveliko* (Potokar). Ost problematičnosti te distinkcije, ki je obenem prevedljiva v (splošnejši) diskurz razločevanja med subjektivnimi in objektivnimi sodbami, je seveda uperjena v samega izbiratelja, kateremu se bolj ali manj že vnaprej kaže kot nelagodna vloga selektorja deseterice največjih duhovnih vzornikov oziroma pesniških vplivov, saj gre za zelo intimne občutke, ki jih je zelo težko ali celo povsem nesmiselno povnanjiti. Zato se je večina sodelujočih pesnikov izjasnila za **najljubše** pesnike oziroma pesmi in obenem proti (objektiviranemu) izbiranju **najboljših**: "Jasno, da je izbor zgolj podoba mojih prilik in okusa, govoriti o objektivnosti in kvaliteti pri takem izboru bi bil zgolj slaboumen napuh." (Ihan); "Skratka, nobena ni izbrana zato, ker je 'velika' pesem po splošno veljavnih kriterijih, marveč je velika 'samo' zame, po kriterijih osebne rabe." (Taufel). Zabavno opazko zapiše Milan Jesih: "Ali desetica, po kateri se bo videlo, kako sem jaz nekaj posebnega in jako razgledanega?" Tej skušnjavi pa se očitno nista mogla upreti Andrej Medved, ki že na samem začetku svojega traktata poudarja, da mu ne gre "za zagovor posameznih poetik, temveč za celostni okvir poetske skušnje v prehodu devetnajstega v dvajseto stoletje", ter še posebno Aleš Debeljak, ki se tudi ob tako osebnem opraviilu, kot je izbrati deset pesmi desetih pesnikov, ni odpovedal množinskemu osebnemu zaimku za izrekanje prvoosebnihi stališč, tako kot tudi ne nekaterim zunajpoetskim referencam in pojmovnemu

razgibavanju na poligonu novoveške filozofije, od Descartesa mimo Kierkegaarda do Benjamina. Oba, tako Medved kot Debeljak, dojemata svoji vlogi izbiralcev seveda z veliko začetnico, zato ni prav nič čudno, da Debeljak svojo *deseterico* imenuje kar "izbranci".

Orfejevemu spevu, ki ga je s svojimi izbori desetih pesmi desetih tujih pesnikov (tu naletimo na izjemi, ki to pravzaprav nista, saj sta obe *zunanji* – Medved v svoj tekst uvršča še drugo pesem *Antonina Artauda*, Komelj pa k pojasnilu dodaja še pesem domačega avtorja *Jureta Detele*, ki jo je sam uvrstil v izbor, pa tega ni dopuščal uredniški koncept) sestavilo dvaintrideset izbiralcev s svojimi komentarji, so dodani še biografski podatki *O pesnikih* (U. Zupan, J. Unuk, N. Grafenauer), risbe Janeza Bernika s komentarjem Milčka Komelja, tako da jih od skupaj dobrih sedemsto šestdesetih strani več kot tristo štejejo omenjeni dodatki. Morda bi bilo zaradi zahtevnosti uredniške zamisli (knjiga bi lahko bila, kot rečeno, ob sodelovanju vseh povabljenih pesnikov še za četrtno obsežnejša in nepreglednejša) tehtno razmisliti tudi o priročnejši izdaji (v dveh ali več knjigah?), čeprav se je seveda mačji kašelj prepričati o tem, da Slovence velike knjige vsakič znova fascinirajo in da gre pri tem mogoče celo za tržno upravičljivo in preišljeno založniško potezo. Vsekakor *Orfejev spev* že zaradi svojega knjižnega obsega zahteva leksikonsko, enciklopedično, *posvečeno* priložnostno branje (z branjem na avtobusu, kavču in kaj šele v kadi pač ne bo nič). In če grem z aludiranjem še nekoliko dlje – gre pravzaprav za *ekumensko* izdajo antologije svetovne poezije.

Ob sklepu tega besedila imam pa v mislih tudi kratko lestvico največjih puhlic, zapisanih med vrsticami komentarjev nekaterih pesnikov izbirateljev. Naj navedem le prvouvrščeno:

"Izbirati najboljše pesmi iz svetovne literature je težje kot izbrati miss sveta." (I. Simonović)